

yagmur, yangılmas bilge yangku = usta atıcı yağmur, yanılmaz bilgin yankı", (usta atıcı yağmurdur; çünkü yağmurun nişan yeri yeryüzüdür, yeryüzü geniştir, atılan şey sapmaz, bir yana düşer. Her şeyde doğru söyliyeni bilgin, yankıdır; çünkü ne söylersen sana öylelikle cevap verir). Bu sav, bir yanlış iş işleyip te özür dileyeni kimse için söylenir.

يلنكو yalngu: Cariyelerin oynadığı bir oyundur. İpin iki ucu bir ağaca veya bir direğe bağlanır, ortasına cariyeye oturur, ayağıyla yeri teper, böylelikle kâh yükselir, kâh alçalır (salıncak oyunu).

يىنچكا yinçge: İnce. " يىنچكار قو yinçge turku = ince ipek kumaş", " يىنچكا قيز yinçge kız = odalık kız", " يىنچكا كىشى yinçge kişi = Tanrıya ibadet eden, tapan".

يىنچكا yengge: Yenge, büyük kardeşin karısı.

+
+ +

فَعَالُو AYRIMI

تياىنكو tayangu: Mabeyinci, perdecisi başı. Türklerde " حاجب hâcib" kelimesi yayıldıktan sonra bu söz unutulmuştur. Aslı " يىندى tayandı" fiilinden alınmıştır. Hakan bu adama güvenir. Halk ta buna inanır

ki kendi dileklerini ve işlerini o a-
dam Hakana olduğu gibi eriştirir ve
sonra da cevabını alır.

+
+ +

BU AYRIMDAN MİSAL OLAN

يَنْجِلَا yangıla: " أَلْأَيْشِغْ يَنْجِلَا قَلْدِي ol ışığ yan-
ğıla kıldı [= o, işi yeniden yaptı,
ikinci defa olarak başladı".

Üç harfli ayrımlar bitti.

+
+ +

BU, DÖRT HARFLİ AYRIMLARDIR

HER HAREKESİYLE

فَعْلَلِ ، فَعْلَلِ AYRIMI

تَنْجُ' tengüç: Saçayağı gibi yarım arşın yüksekli-
ğinde olan her şey.

سَنْجِ' sengeç [++]: Fındık gibi küçük ve tatlı bir
elma.

سَنْكُرُ' songkur: Sonkur kuşu, yırtıcı kuşlardan bi-
rinin adıdır. Bu " طَغْرِيْلِ togrıl" ku-
şundan küçüktür.

كُوْنْجَارُ' koçnğar: Koç. Şu savda dahi gelmiştir :

[+] Bu kelime bugün bile Orta Anadolu köylerinde yaşamakta-
dır, "yenile geldim" derler, "yeniden geldim" demek-
tir. B. A.

[++] Gerek yazma ve gerek basma nüshalarda سَنْجِ' şeklinde gö-
rülen bu kelime yanlışdır. Doğrusu " سَنْجِ' sengeç" ola-
caktır. Bk. Dv. I, 379, 6. B. A.

iki koçnar başı bir aşğata [+] pişmas =
iki koç başı bir tencerede pişmez".
Bu sav, bir yerde toplanan ve birisi-
nin çıkması gereken iki başbuğ veya
iki bey için söylenir.

كوچنكار باشی Koçnar başı: Bir şehir adı.

قنكداش kangdaş: " قنكداش قداش kangdaş kadaş = baba-
ları bir olan kardeşler". Şu savda
dahî gelmiştir: " قنكداش قما اروز -
كنداش اروز تارتار kangdaş kuma urur
igdiş örü tartar = baba bir olanlar
birbirini çekemedikleri için çok dö-
ğüşürler. Ana bir kardeşler aralarında
sevgi olduğu için birbirine yardım
ederler.

منكغۇ munğluğ: " منكغۇ ار munğluğ er = bunlu a-
dam, sıkıntıda olan kişi".

تنگسۇ tangsuk: " تنگسۇ نانك tangsuk nenğ = şaşıl-
acak şey, acayip nesne". -Nefisliği
dolayısıyla- bir adamın arasına bula-
bildiği yemek için " تنگسۇ ااش tangsuk
aş" denir.

تړنگۇ tırnğak: Tırnak.

قنگراق kingrak: Et ve hamur kesilen satıra benzer
büyük bıçak.

[+] Bu kelime Divanın birçok yerlerinde " اشیچ aşış" şek-
linde geçmiş iken burada " اشیچ aşış" şeklinde göste-
rilmıştır, dikkat ! B. A.

قَزْنُكُوْ kaznğuk: Kazık. Bu sözden alınarak kutup yıldızına " تَرَقَزْنُكُوْ [+] temür kaznğuk" denir, "demirden yapılmış kazık" demektir; sanki gök bunun üzerinde dönüyor.

قِنْغَرَاقْ çingrak: " جِنْغَرَاقْ اَوْنُ çingrak ün = gür ve pürüzsüz ses".

قَنْغَرَاقْ kağrak: Damak [++].

قَنْكِسِقْ kağsık: " قَنْكِسِقَاتَا kağsık ata = üvey baba".

قَنْكِسِقْ اَغْلُْ kağsık: " قَنْكِسِقْ اَغْلُْ kağsık ogul = üvey oğul".

[+++] قَلِنْكُوْ kalnğuk: Başta hasıl olan kepekler. Kürk ve deri gibi şeylere yapışkan bir şeyin bulaşmasıyle meydana gelen kıvrıntı.

قِنْغَلُكْ ünğlük: Baca, pencere.

قِنْغَلُكْ çenglik: Sarmaşık otu.

قِنْغَلُكْ könglek: Gömlek.

[+] Gerek yazma ve gerek basma nüshalarda " قَزْنُكُوْ kazunğuk" şeklinde çıkan bu kelime yanlış olsa gerektir. Doğrusu bizim yazdığımız gibi olmalıdır. Ancak bu şekilde ayrımın başlığına uyabilir. B. A.

[++] Gerek yazma ve gerek basma nüshalarda " قَنْغَرَاقْ kağrak" kelimesinin arapça izahında قِنْغَلُكْ denilmiş. Biz de o yolda dilimize çevirdik ise de قَنْغَرَاقْ ve قَنْغَرَاقْ kelimelerinin "çan" anlamına geldiğini bildiğimiz için bu kelimenin قِنْغَلُكْ şeklinde yazılması gereklidir. Bugün bile Türkiyede "kağrak", "çan" manasına gelmektedir. B. A.

[+++] Yazma ve basma nüshalarda bu kelimenin harekesi " قَلِنْكُوْ kalınğuk" şeklinde ise de bizce bu, yanlış olmalıdır. Doğrusu bizim yazdığımız gibi olacaktır. Çünkü öbür türlü ayırımın başlığına ve ölçüsüne uymamaktadır. B. A.

دنگال dangal: Saman kesmiđi.

+
+ +

BU AYRIMDAN MİSAL OLAN

يَنْجَعُ yengeç: Yengeç. Oğuzca.

يَلْنُكُوسُ yalngus: " يَلْنُكُوسُ آزُ yalngus er = yalnız adam". Başkası da böyledir. Şu savda dahi gelmiştir: " يَلْنُكُوسُ قازُ اُتْماسُ yalngus kaz ötmes = bir tek kaz ötmez". Bu sav, işlerinde başkasından yardımlaşmakla emrolunan kişi için söylenir.

يَنْكُرُقُ yangrak: Dağ kıvrımı, büküntüsü, uçurum ve altında dere akan bir yoldur ki oradan adam sıçramakla ve buna benzer şeylerle geçebilir.

يَنْكُشُقُ yangşak: " يَنْكُشُقُ آزُ yangşak er = yanşak kimse, geveze adam".

يَلْنُكُوكُ yalnguk: Tanrı esenliyesi Âdem atamız. Şu savda dahi gelmiştir: " يَلْنُكُوكُ اُغْلُ يوقادورُ- yalnguk oğlu yokadhur edhgü atı kalır [+] = âdem oğlu yok olur; iyi adı kalır", (âdem oğlu ölümle yokluğa gider, iyi adı kalır). Bu sav, her zaman iyilik yapmakla emrolunan kimse için söylenir.

[+] Yazma ve basma nüshalarda يَلْنُكُوكُ kelimesi " يَلْنُكُوكُ yalnguk" şeklinde yazılmış ise de bu da yanlış olacaktır. Başlığa ve ayrımın ölçüsüne uymak için bizim yazdığımız gibi yazılır. B. A.

يَلْنُكُ yalnguk: Bütün insanlara verilen genel bir ad. Şu beyitte dahi gelmiştir:

يَغَارُ دُرُ يَلْنُكُفَكَ نَانِكُفَار
بَلِكُ آرِي يَا غِسِنُ نَالِكُ سَفَار

Yagı erür yalngukunğ nenği tawar
Bilig eri yagısın nelik sewer
"İnsan oğlunun malı duşmandır; bilgi
adamı niçin duşmanını sever".

يَلْنُكُ yalnguk: Cariye. Oğuz, Kıpçak ve Suvarlarca.
يَلْنُكُ yalnguk: İşte, sözde, bunun gibi şeylerde
yapılan yanlışlık.

+
+ +

BU AYRIMDAN GUNNELİLER

تَبَجْنَك tapçang: Sofra biçiminde üç ayağı bulunan bir şeydir. Bağ bekçisi üzerine çıkarak çardaktaki üzümleri toplar.

جَلْبَنَك çalpanğ: Sıvık çamur.

جِفْشَانَك çifşeng: " جِفْشَانَك جِفْرُ çifşeng çağır = ekşi şira".

جَفْشَانَك çefşeng: Koyun kırpılan makas, kırkı. Çiğilce.

جَشَانَك çewşeng: Gözü sulu kimse, gözünden her zaman su akan kişi.

كَفْشَانَك kefşeng: Harman temizlendikten sonra gelen kimseye verilen buğday, arpa, azık gi-

bi armağan [+].

سُفْلَانِكْ suwlang: "سُفْلَانِكْ يِنَاچْ suwlang yıgaç = dalı,
budığı olmiyan ağaç".

سُفْلَانِكْ suwlang: "سُفْلَانِكْ سَبِجْ suwlang saç = kıvırcık
olmiyan düz saç".

قَلْقَنَكْ kalkang: Kalkan. "قَلْقَنَكْ kalkan" dahi de-
nir.

+
+ +

BU AYRIMDAN MENKUS OLAN

تَيْلَنَكْ taylang: "تَيْلَنَكْ اَرْ taylang er = ince,
kibar, güzel, boylu boslu, rengi par-
lak, elbisesi temiz adam". Bu kelime
en ziyade gençlerde kullanılır. "تَيْلَنَكْ"
تَيْلَنَكْ يَكْتْ taylang yigit = dalyan gibi
genç".

+
+ +

BU AYRIMDAN ج Lİ GUNNELİ

قَزَغَنَجْ kazganç: Kazanç.

[+] Gerek yazma ve gerek basma nüshalarda كَفْسَنَكْ şeklinde yazılan bu kelimenin üçüncü harfinin noktası ve bütün harflerin harekesi yoktur. Brockelmann kaynak göstermek sizin bunu "kefşeng" imlâsında yazmış. Biz de öyle aldık ise de burada bir yanlışlık olsa gerektir. Başkurtlar harman yerine gelen adama verdikleri zahire armağanına "kefeng" derler. Harmana gelen adam "ırdına bereket" der. Harman sahibi de meydanda bulunan hasılattan bir miktarını gelen adamın çuvalına veya eteğine koyarak "sana da kefeng" der. B. A.